

Kulttuurisia näkökulmia ihmisen ja hevosen suhteeseen

Jopi Nyman, Itä-Suomen yliopisto

Suomen Akatemian Tiedekahvila

Kuopio, 30.8.2013

Rakenne

- Ihmistieteellinen eläintutkimus uutena tutkimusalana: taustaa ja trendejä
- CONIMAL: Seuraeläimet affektiivisessä käännteessä – hanke (SA 2011-2015)
- Esimerkkinä suomenhevosen tapaus

Ihmistieteellinen eläintutkimus

- Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen virtaus, jossa tarkastelee eläimiä osana yhteiskuntaa ja kulttuuria
- Eng. *Human-animal studies*
- Kiinnittää huomiota siihen miten eläimet ovat osa ihmisyyhteisöjen elämää ja miten eläinsuhde ja eläinkäsitykset määrittyvät

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus (Ratamäki 2011)

- Eläintutkimus luonnontieteissä: eläin fyysisenä, fysiologisena ja ekologisena olentona ('eläintiede')
- Eläintutkimus ihmis- ja yhteiskuntatieteissä: ihmisen ja eläimen suhde eri muodoissaan (eläin ihmisyyhteyden jäsenenä, eläimeen liitetyt merkitykset, mitä eläimestä kerrotaan)

Missä uuden suuntauksen juuret? (Ratamäki 2011)

- Yhteiskunnallinen keskustelu
 - Vrt. keskustelu eläinten oikeuksista (Peter Singer, Tom Regan) ja sille pohjautuva keskustelu eläinetiikasta, eläinten hyvinvoinnista sekä ns. kriittinen eläintutkimus
- Yhteiskunnallinen muutos ja eläinten aseman muutos
 - Seuraeläinten lisääntyminen ja tuotantoeläimien etääntyminen arjesta
 - Eläinharrastusten lisääntyminen

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus

- Monia muotoja, sitoutuneisuus/sitoutumattomuus eläinoikeusliikkeeseen jakaa kenttää
- Vahvistunut 2000-luvulla: julkaisut *Humanimalia*, *Society and Animals*
- Suomessa *YKES: Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura*
- Ei varsinainen tieteenala vaan tieteidenvälinen tutkimusala (antropologia, sosiologia, ympäristömaantiede, taiteet, kulttuurintutkimus, filosofia, ympäristöpolitiikka jne.)

Mitä teemoja tutkitaan (Ratamäki 2011)

- Eläimen tuntoisuus ja tietoisuus
- Toimijuus
- Subjektius
- Eläinetiikka
- Eläinoikeudet
- Antropomorfismi
- Eläinrepresentaatiot
- Affektiivisuus
- Eläinkäsitys

CONIMAL: Companion Animals and the Affective Turn

- Itä-Suomen yliopistossa toteutettava Suomen Akatemian hanke (2011-2015), jossa tarkastellaan eläinsuhteen määrittymistä tunteita, henkilökohtaisuutta ja kokemuksellisuutta korostavassa nykyajassa
- Moniaineistoinen ja monimetodinen hanke
- Lähestytään tarkastelemalla tapaustutkimusten avulla hevosen aseman ja merkityksen muuttumista
 - Hevonen seuraeläimenä

CONIMAL-hanke: representaatio, käytännöt, politiikka

1. Hevosen rooli ja esittäminen kaunokirjallisuudessa ja populaarikulttuurissa (prof. Jopi Nyman, UEF)
2. Hevosenpitoon liittyvät uudet käytännöt tunteiden kontekstissa: esim. hevosen hankkiminen, hevosen ja 'omistajan' suhde, kouluttamisen käytänteet (YTT, tutkijatohtori Nora Schuurman, UEF)
3. Hevossuhde eläinpolitiikassa ja yhteiskunnallisissa instituutioissa: suhtautuminen teuraskuljetuksiin (YTT, tutkijatohtori Outi Ratamäki, UEF ja SYKE)

Suomenhevosen tapaus (Nyman & Schuurman 2012)

- Suomenhevonen kansallisena eläimenä: millainen on sen suomalaisuus ja miten se rakentuu kulttuurisesti ja diskursiivisesti (musiikki, kirjallisuus, suunnitteludokumentit)
 - Eläinrepresentaation tutkimusta
- Näkökulmana ekonationalismi: käsitykset eläimistä nivoutuvat kansalliseen identiteettiin, sen rakentamiseen, vahvistamiseen ja ylläpitämiseen (Franklin 2006)
- Kansallisuus ekonationalismissa luonnollisuutena ja alkuperäisyytenä

Suomenhevosen tapaus

- Aineistona suomenhevosta käsittelevää 2000-luvun materiaalia; suomenhevosen 100-vuotisjuhlavuosi 2007
 - Suomenhevosen tulevaisuutta suunnitellut suunnittelu- ja strategiatyöryhmä erilaisine dokumentteineen (uusi brändi!)
 - Kaunokirjallisuus
 - Hevosaiheinen (populaari)musiikki

Suomenhevonen suomalaisuuden allegoriana ennen

- ”Suomalainen hevonen on jo niin kauan ollut maansa ja kansansa hoivan kohteena, että tämä on jättänyt siihen hyvin tuntuvia jälkiä. Muodoltaan Suomen hevonen on tanakka, lyhytkaulainen, lyhytselkäinen, ja sen jalat ovat vankat ja keskikorkuiset. Koko sen ulkomuoto osoittaa vakavuutta ja kärsivällisyyttä [...]” (Topelius 1981: 100)
- Vaivana ”huomattava itsepäisyys” (1981: 100-102)

Suomenhevonen suomalaisuuden allegoriana... ja nyt

- ”Suomenhevonen on aito suomalainen, koko kansan hevonen. Se on kuin yksi meistä, tosi ja rehellinen. Suomenhevonen kantaa mukanaan koko suomalaisuuden historian ja nykypäivän. Suomenhevonen kertoo selviytymistarinan siitä, miksi suomalainen on parempi.” (Mahlamäki 2008: 7)

Suomenhevosen tapaus

- Suomenhevonen rakentaa työorientoituneen Suomen kansallista itseymmärrystä
 - ”korvaamaton apu Suomen sodissa ja työtoveripelloilla ja metsissä jälleenrakentamisen aikakautena” (Suomen Hippos 2008a: 11).
- ”urhea,” ”luotettava,” ”rauhallinen,” ”sisukas”
- Suunnittelun puhetapa eläimestä kytkee sen Suomen historiaan ja ominaisuudet stereotyyppisiin suomalaisuuteen liittyviin piirteisiin

Suomenhevosen tapaus

- Perinteinen diskurssi läsnä nykyajassa
- Suomenhevosen juhlavuoden äänilevy
Suomenhevonen – Kunnon hevonen (2007)
- Mukana mm. Matti Esko, Kari Vepsä, Pate Mustajärvi, William Rinne
- Laulut käsittelevät hevosen eri rooleja suomalaisten elämässä, lapsuusrooleista ravikilpailuihin

Liisa Tuhkanen: ”Kunnon hevonen”

- ”Tunnetko sä suomenhevosen/tuon puurtajan vuosisataisen/se tyypiltään on yleishevonen/vankka, komea ja hyväryhtinen./Luonteeltaan suomenhevonen kuin rehellinen nöyrä ihminen/[...]./ /[/...]/Olet hyvä hevonen/nöyrä ja rehellinen.”
- Rehellisyys, ahkeruus, fyysisyys, vrt. suomalainen maatyöläinen
- Nöyryys, työteliäisyys, vrt. kansallisuus, luokka, suomalaisen ’todellinen’ paikka

Perinteinen suomenhevonen

Suomenhevonen ja kansakunnan kulttuurinen muisti

- Pate Mustajärvi, ”Sotahevonen”
 - Suomenhevonen sotasankarina, velvollisuuden suorittaminen taistelukentällä
 - ”Kun sotaan joutui kansa isänmaan/sai hepo Suomen kutsun sotimaan.”
 - Yhteinen missio, jossa mukana niin hevoset kuin ihmiset, joiden tekoja myös kuulijoiden tulee kunnioittaa
 - ”Jos puuttunut ois suomenhevonen/ois usein noussut este etehen./Sun teot suuret kanssa soturin/on muisto kallis usein raskaskin.”

Suomenhevonen ja kansakunnan kulttuurinen muisti

- Kantaatti *Suomenhevonen* (Saarijärvi 2001)
- Esitetty mm. Kuninkuusravien yhteydessä
- Korostaa suomenhevosta työhevosenä
- Suomenhevonen jälleenrakennuksen ja modernisaation aikakaudella
 - ”Suomenhevonen, työn sankari suurenmoinen. Vankka sä oot ja uskollinen./Ei korvata voi sua koskaan laji toinen” (Saarijärvi 2001).

Suomenhevonen ja kansakunnan kulttuurinen muisti

- Hevonen subjektina, joka kuljettanut kansan kohti nykyaikaa ja hyvinvointia
 - ”Saa kansa tää olla kiitollinen – niin sodan kuin rauhan työstä, rauhan työstä/Olet nostanut Suomen puutteen yöstä!” (Saarijärvi 2001)
- Sotamuistot, sotallesket, affektit, hevonen lohduttajana
- Sukupuolitettu hevossuhde: miehen suhde hevoseen

Uusiutuuko kansallisuus?

- Musiikissa suomalaisuus näyttäytyy muuttumattomana ja agraarisena elämänä
- Suomenhevonen osa maaseudun mennyttä elämäntapaa, jota tarkastellaan nostalgisesti ja muistellen
- Sota- ja jälleenrakennusdiskurssi korostaa yhtenäisyyttä, yhteistä kansallista projektia
- Kehittämistä vai säilyttämistä? Eikö suomalaisuus voi muuttua?

Sirkku Peltola, *Suomen hevonen* (2004)

- Tragikoominen suomalaisuuden marginalisoitumista EU-ajan Suomessa tarkasteleva näytelmä
- Suomenhevonen kansallisuuden ja maaseudun symbolina ajautuu kriisiin
- Kotolan poika myy kylän hevokset Sisiliaan makkaraksi

Sirkku Peltola, *Suomen hevonen* (2004)

- Suomalaisen hevosen kohtalona on jalostua Marcellon ja Mariuksen italialaiseksi gourmet-ruoaksi: ”Se on niille niin kova bisnes, myyvät ristoranteitten ja tavernaan kato kovalla katteella. Ne on hevosenlihan perään yhtälailla hulluna kuin herkkutatin. Gurmeemaa” (2005: 18).

Sirkku Peltola, *Suomen hevonen* (2004)

- Peltolan Suomi osa globalisaatiota:
 - EU-lyhenteet vilisevät tekstissä ja Unionin tuet kylän keskeinen tulonlähde
 - Strutsitarhaus korvannut perinteisen maatalouden
 - Kotolan vanhan Harmon kautta suomalainen maaseutu yhteydessä Eurooppaan ja globalisaatioon: latvialaiset rekat vievät suomenhevosta Italiaan

Missä suomenhevosen paikka Peltolan mukaan?

- Perinteinen maataloushevonen tuhoutuu ja suomenhevosella ei enää samanlaista symboliarvoa kuin hevosiskelmissä
- Elämä EU-Suomessa mahdollista, mutta vaatii kansallisten symbolien uudelleenarviointia
- Hevonen ei työhevonen vaan vapaa-ajan eläin
- Hevonen esimerkki kulttuurisesta resilienssistä: ”Hevonen on sen verta viisas, että ymmärtää muuttaa maalta pois.”

Lopuksi

- Eläinrepresentaatiot kulttuurisesti ja historiallisesti vaihtelevia ja muuttuvia
- Suomenhevosen kansallisuus rakennettua ja tukee nostalgisia käsityksiä suomalaisuudesta, sen aitoudesta ja paikasta maaseudulla ja lapsuudessa
- Suomenhevonen on tässä kertomuksessa toimija, joka omalta osaltaan auttaa kansakuntaa vaurastumaan, modernisoitumaan ja säilyttämään itsenäisyytensä

Lähteitä

- Adrian Franklin, *Animal Nation: The True Story of Animals and Australia*. Sydney: University of New South Wales Press, 2006.
- Jopi Nyman ja Nora Schuurman, "Kansallinen eläin: suomenhevosen ekonationalistiset diskurssit." *Alue ja ympäristö* 41 (2012): 34-45.
- Outi Ratamäki, "Katsaus yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen tieteenalaan." *Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja* 4 (2010): 431-446.
- <http://www.uef.fi/conimal>

Suomenhevonen ja kansakunnan kulttuurinen muisti

- Emotionaalinen suhde hevoseen
- Suonna Kononen/Folkswagen, "Suomenhevonen" (2005): perheenjäsen, ystävä, jonka viereen hauta:
 - "nelijalkainen, hallavaharjainen, märkäturpainen/ystävämme suomenhevonen"
- Sukupuolittunut suhde hevoseen: "Mies Suomen ei helposti itkua väännä, ei sisintään toisille esille käännä/vaan tallissa kaulaasi vasten poissa näkyvistä vaimon ja lasten,/sulle hän murheensa kertoo ja itkee" (Saarijärvi 2001)

Suomenhevonen ja kansakunnan kulttuurinen muisti

- Sota ja jälleenrakennus
- Jaska Mäkynen, "Suomen hevonen"
 - "työsi aina muistetaan suomenhevonen./Kiviset nuo korpimaat/kyydissä myös sotilaat/teit enemmän kuin yksi laulu kertoa voisi sen."
 - "sä vedit talon hirret korpehen/kun pakkasviima korvissasi soi."